

Vrtače dinarskega krasa

Rok Mihevc

Mentor: prof. Rudolf Podgornik

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za *matematiko in fiziko*

Ljubljana, 2014

Pregled

Preučevanje realnih vrtač

Realne vrtače

LiDAR

Rast površin

Definicije

Rezultati

Modeliranje

Kardar-Parisi-Zhang

Dinamične enačbe

Difuzijsko dinamične enačbe

Kraške vrtače

So zaprte koncentrične depresije

Jurišče, Slovenija

Kraške vrtače

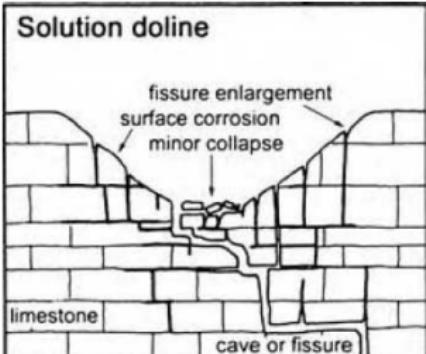
Najdemo jih na starih kraških poljih in planotah

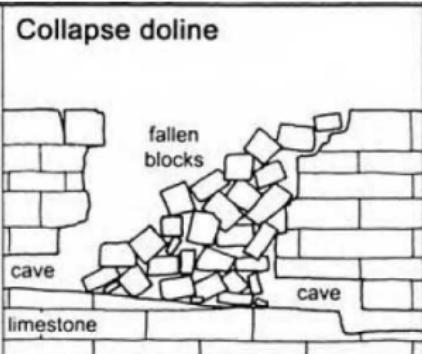
Kapljuh, BiH

Kraške vrtače

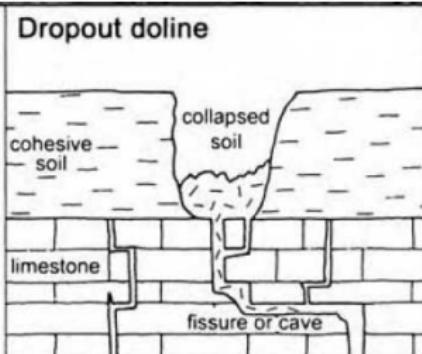
Več predlaganih modelov nastanka

The diagram illustrates a cross-section of a buried doline. At the top, the label "Buried doline" is positioned above a layer of "soil". A dashed line separates the soil from the underlying rock. The rock layer is labeled "limestone" and shows a complex network of "caves and fissures". An arrow points from the text "possible compaction depression" to a specific feature in the limestone layer.

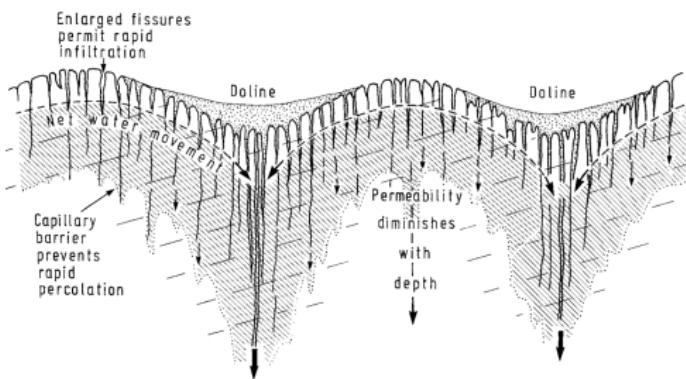
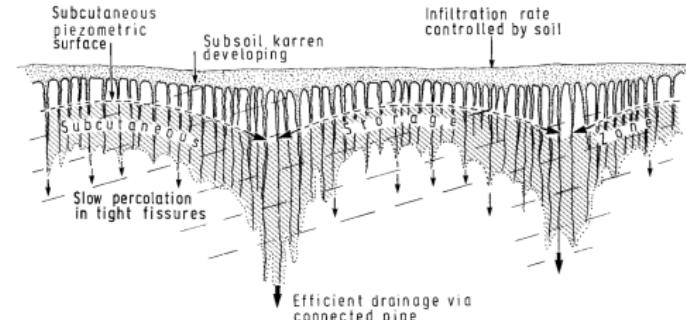
The diagram illustrates the formation of a caprock doline. It shows a cross-section of rock layers. At the top, a layer labeled 'caprock' rests on a bedrock layer. A large, irregularly shaped depression has developed in the caprock, labeled 'caprock doline'. Within this depression, numerous small, rectangular blocks representing talus or collapse material are shown falling or scattered. Two specific locations within the depression are labeled 'cave'. The bedrock layer below the caprock is also labeled 'cave' at its base. The overall process depicted is the gradual collapse of the caprock into the underlying limestone bedrock, creating a depression.

The diagram illustrates the process of suffusion doline formation. It shows a cross-section of a limestone bed (labeled 'limestone') beneath a layer of non-cohesive soil (labeled 'non-cohesive soil'). A fissure or cave (labeled 'fissure or cave') has developed in the limestone. An arrow labeled 'soil washing into fissure' points from the surface down into the fissure, indicating how soil erodes into the rock.

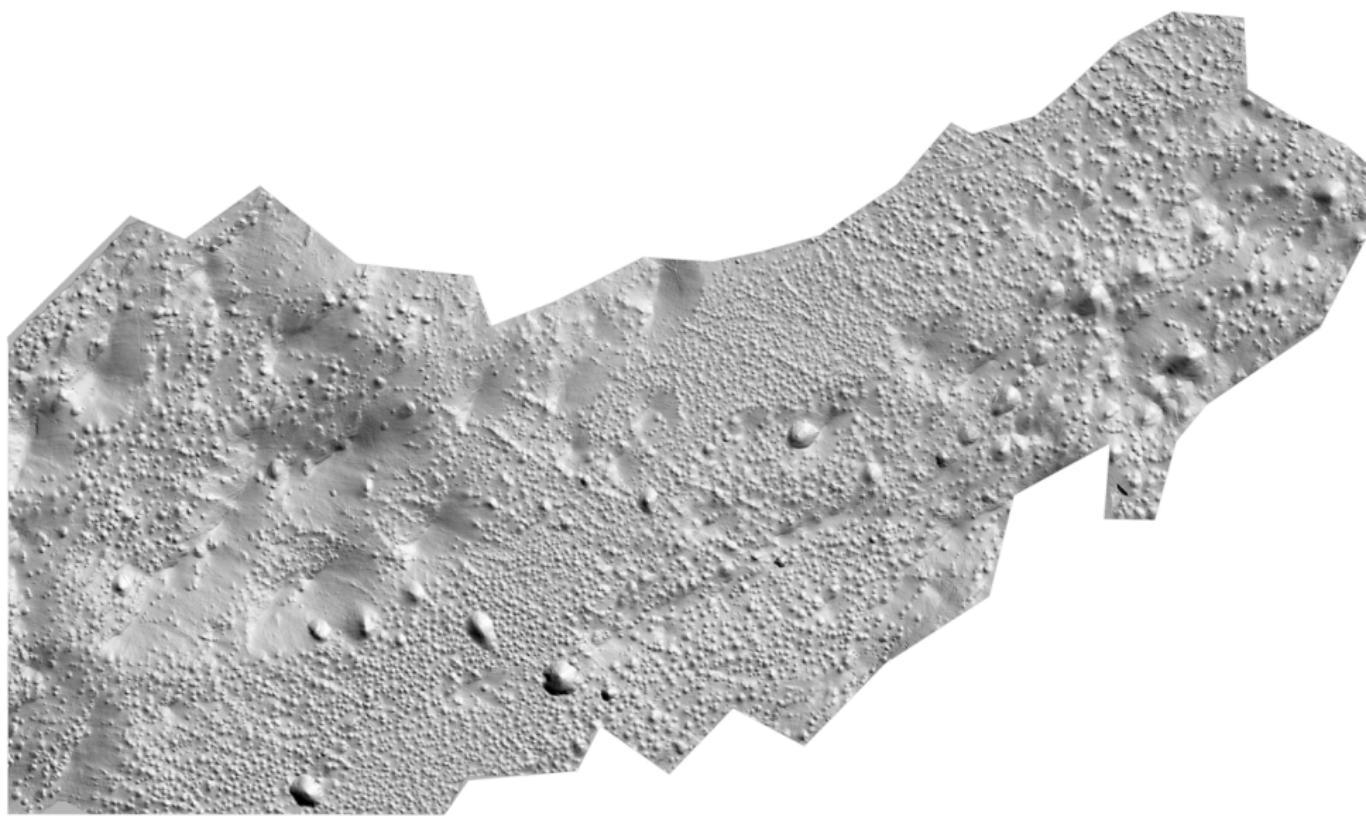
Kraške vrtače

Ni podrobnejših študij procesov, ki jih oblikujejo

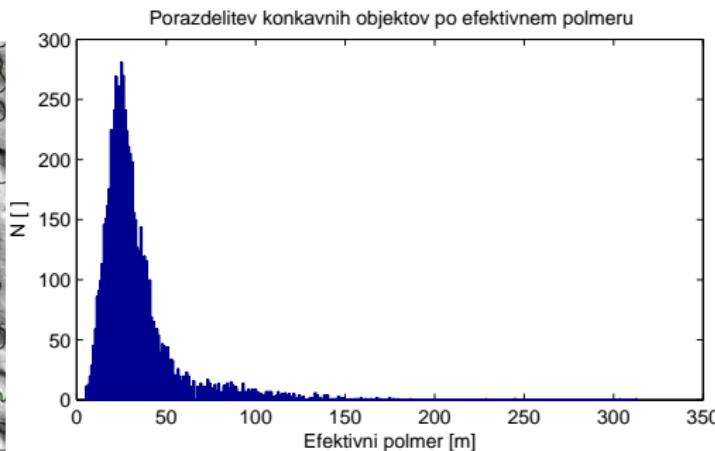
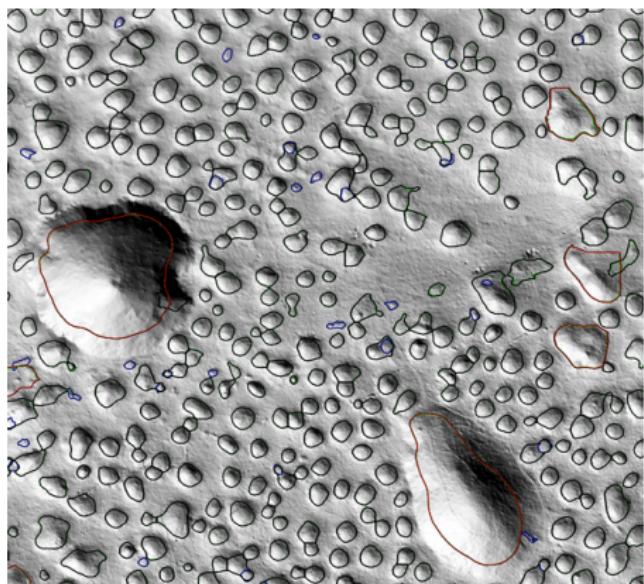
LiDAR

Posnetek območja Menišije, ločljivost $1m^2$

Računalniški vid

Identificiramo konkavnosti v reliefu in jih označimo

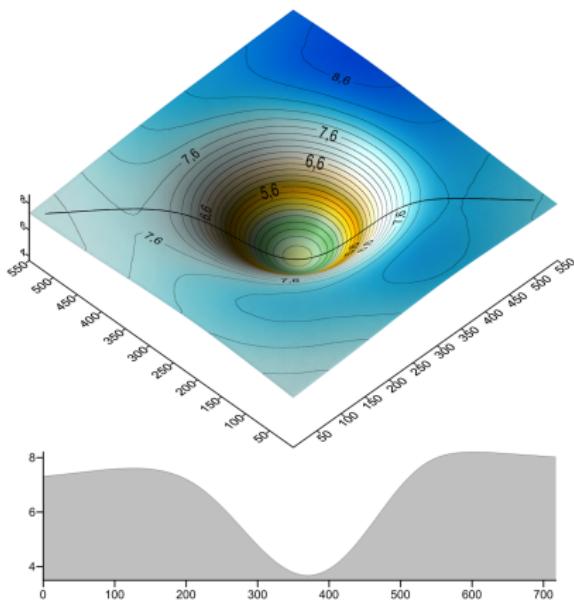

$$A = \sum \text{pixli}$$

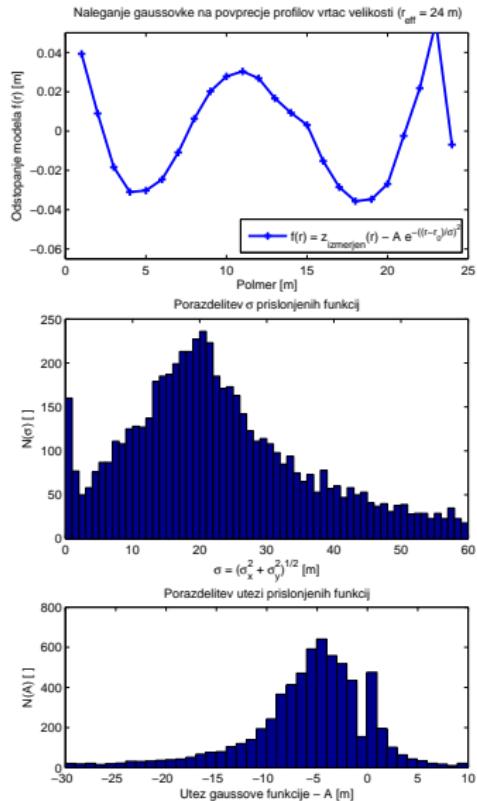
$$r_{\text{eff}} = \sqrt{\frac{A}{\pi}}$$

Povprečimo konkavnosti

Dobimo 'povprečno vrtačo', prilegamo gaussovko na vse najdene konkavnosti

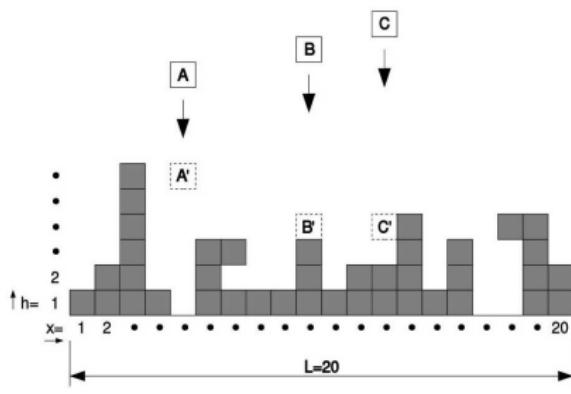

$$f(r) = A \cdot e^{-\frac{(r-r_0)^2}{\sigma^2}} + C \quad (1)$$

Rast površin

Širina površine, priraščanje

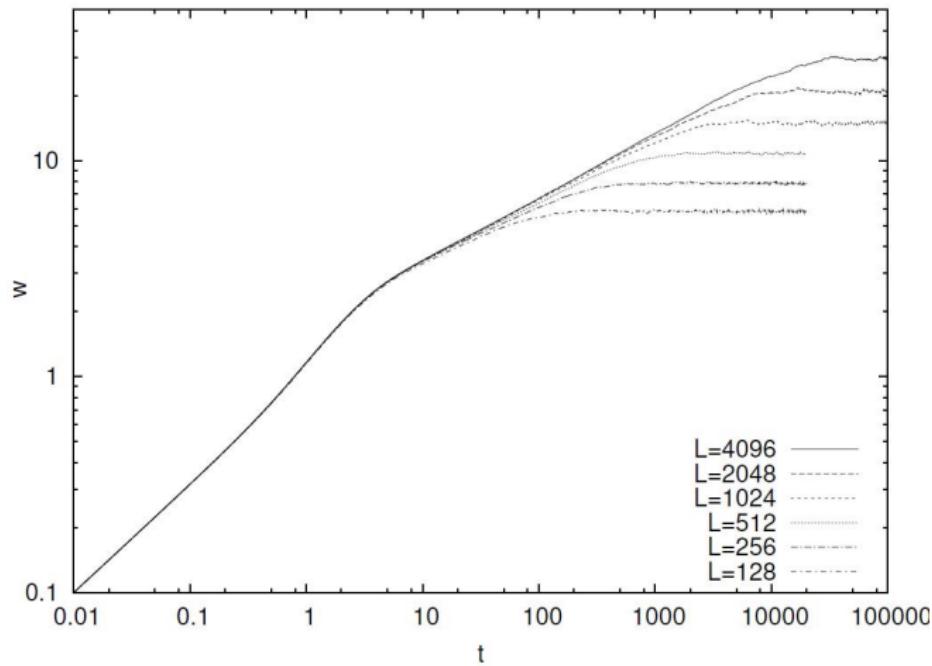
$$\bar{h} = \frac{1}{L} \sum_{i=1}^L h(i, t) \quad (2)$$

$$w(L, t) = \sqrt{\frac{1}{L} \sum_{i=1}^L (h(i, t) - \bar{h}(t))^2} \quad (3)$$

$$\bar{h}(t) \sim t \quad (4)$$

Rast površin

Povprečna širina površine v času, eksponent hrapavosti

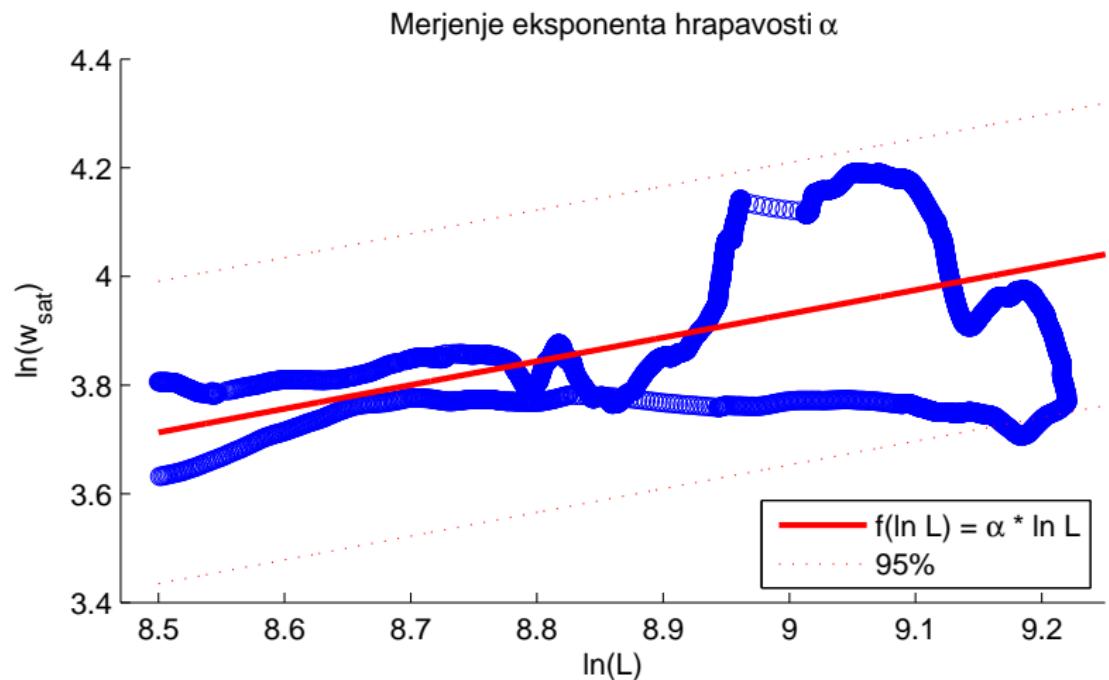

$$w(L, t) = \sqrt{\frac{1}{L} \sum_{i=1}^L (h(i, t) - \bar{h}(t))^2} \quad (5)$$

$$w_{sat}(L) \sim L^\alpha \quad (6)$$

Rast površin

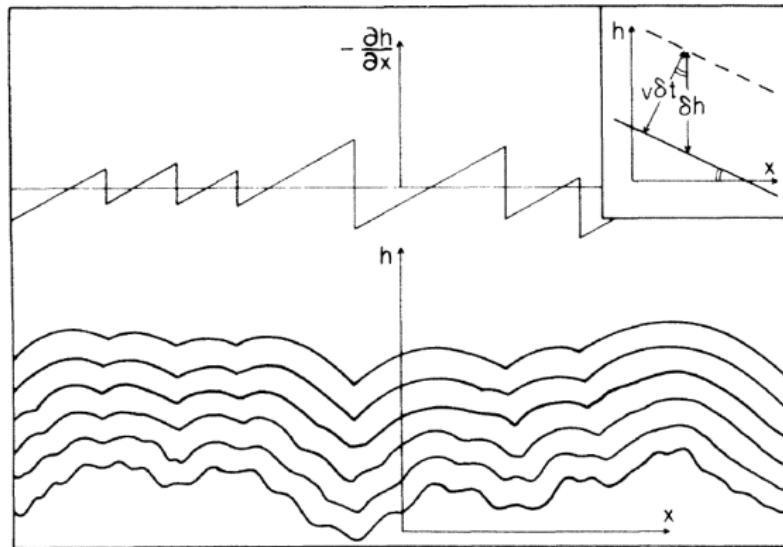
Zasičeni režim, hrapavost Menišije

$$\alpha = \frac{\partial(\ln(w_{sat}))}{\partial(\ln L)} = 0.4368 \pm 0.0005 \quad (7)$$

Kardar-Parisi-Zhang

Stohastična difuzijska enačba, teoretično napovedana hrapavost

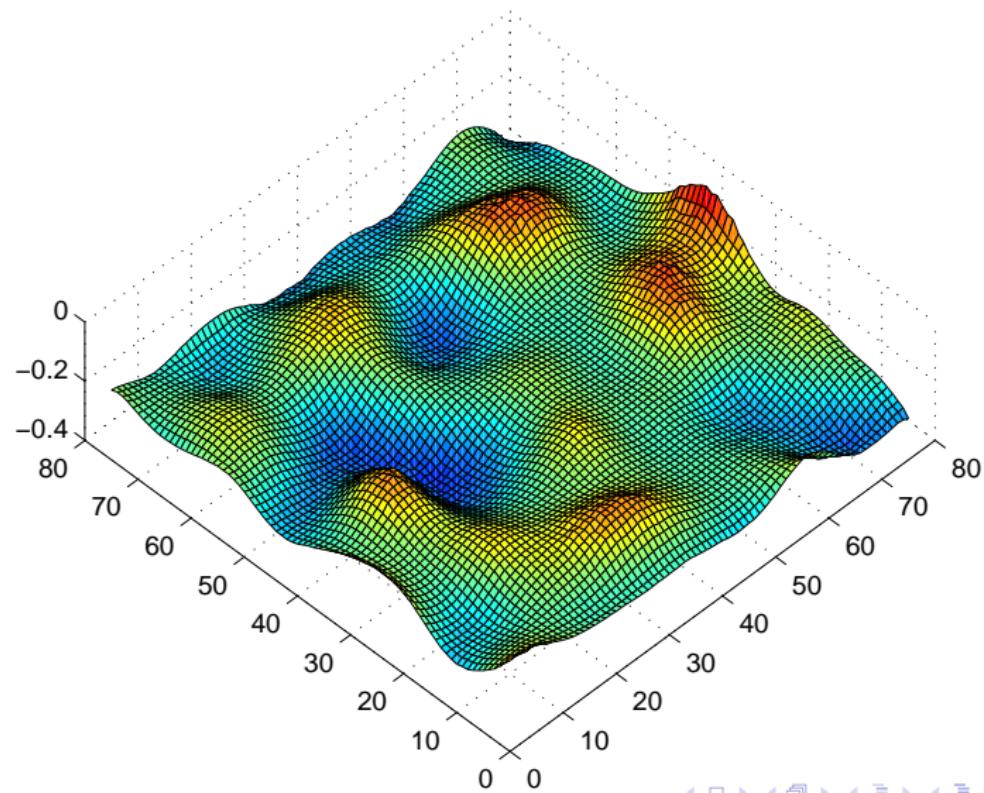
$$\frac{\partial h}{\partial t} = \nu \nabla^2 h + \frac{\lambda}{2} (\nabla h)^2 + \eta(\mathbf{x}, t) \quad (8)$$

$$\langle \eta(\mathbf{x}, t) \eta(\mathbf{x}', t') \rangle = \delta(\mathbf{x} - \mathbf{x}') (t - t') \quad (9)$$

Napove: $\alpha = \frac{1}{2}$

Kardar-Parisi-Zhang

Simulacija

Dinamične enačbe

Prehod na determinističen opis

Stohastične enačbe

- ▶ Kardar-Parisi-Zhang-ova rast površja nam ne da determinističnega modela rasti posamezne vrtače
- ▶ Možen je le izračun verjetnosti, da bomo pri izbrani začetni površini dobili določeno končno

Dinamične enačbe

- ▶ Opišemo nekaj modelov rasti, ki ustvarijo vrtačam podobne oblike

Dinamične enačbe

Primer: Omejena eksponentna rast

Model

Rast v času je odvisna od višine in razdalje do nosilne kapacitete.
Odziv je bolj skokovit kot pri logistični rasti.

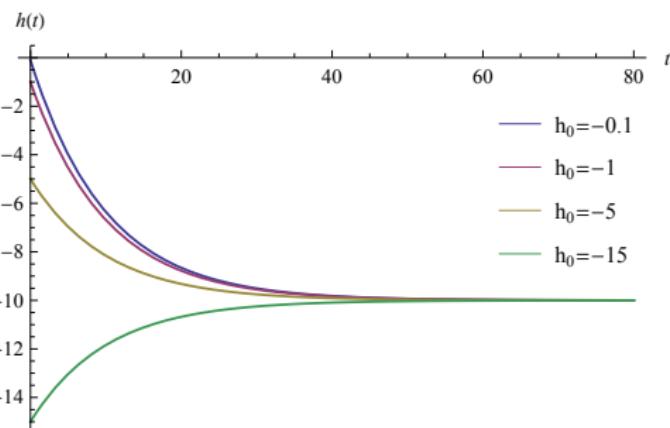
$$\frac{\partial h(t)}{\partial t} = a \cdot (K - h(t)) = aK - ah(t) \quad (10)$$

Rešitev

$$h(t) = K - (K - h_0)e^{-at} \quad (11)$$

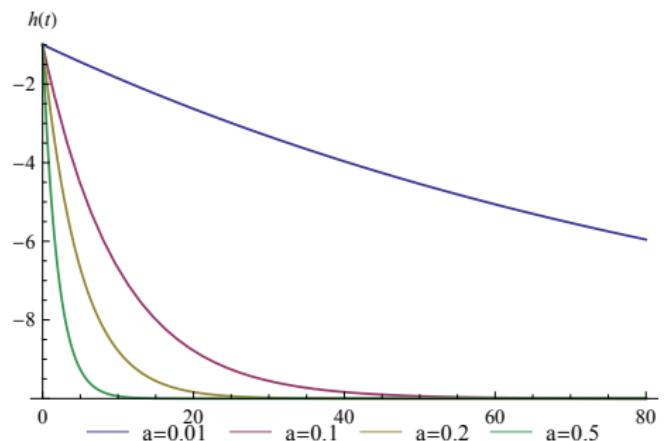
Dinamične enačbe

Primer: Omejena eksponentna rast

$$K = -10$$

$$a = 0.1$$

$$K = -10$$

$$h_0 = -1$$

Dinamične enačbe

Primer: Logistična rast

Model

Rast v času je odvisna od višine in razdalje do nosilne kapacitete

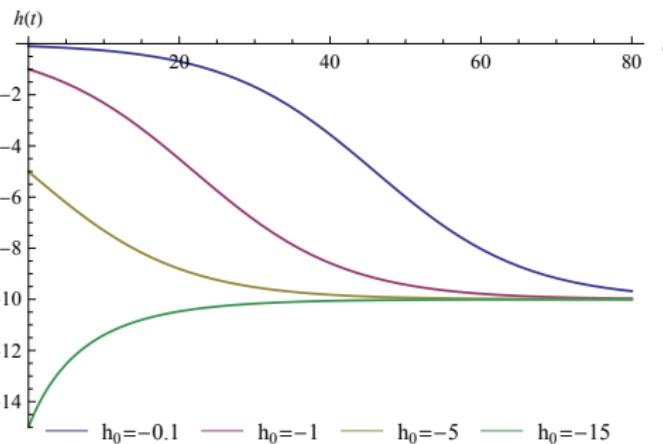
$$\frac{\partial h(t)}{\partial t} = a \cdot \left(1 - \frac{h(t)}{K}\right) h(t) \quad (12)$$

Rešitev

$$h(t) = \frac{h_0 K e^{at}}{K + h_0(e^{at} - 1)} \quad (13)$$

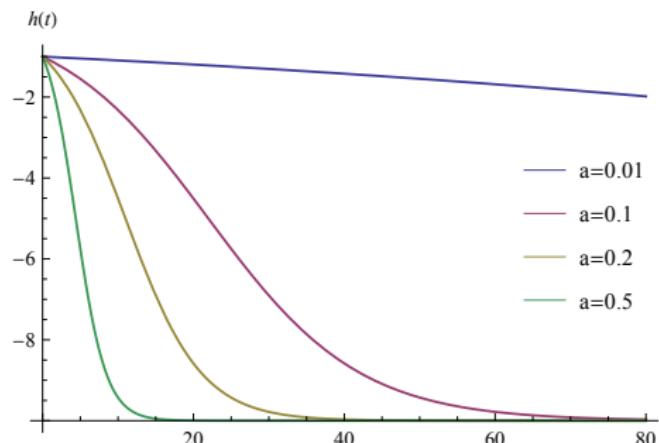
Dinamične enačbe

Primer: Logistična rast

$$K = 10$$

$$a = 0.1$$

$$K = 10$$

$$h_0 = 0.1$$

Difuzijsko dinamične enačbe

Dodamo difuzijski člen

Dinamične enačbe

- ▶ Nam dajo modele rasti
- ▶ Iz modela rasti bi lahko sklepali proti procesom, ki oblikujejo vrtače
- ▶ So oblike

$$\frac{\partial h(t)}{\partial t} = F(h(t)) \quad (14)$$

Difuzijske dinamične enačbe

- ▶ Modele rasti dopolnimo z difuzijo, ki jo pričakujemo zaradi časovnega okvira procesa nastanka vrtač
- ▶ So oblike

$$\frac{\partial h(t, x)}{\partial t} = D\Delta h(t, x) + F(h(t)) \quad (15)$$

Difuzijsko dinamične enačbe

Primer: Omejena eksponentna rast

Model

Rešitev iščemo numerično

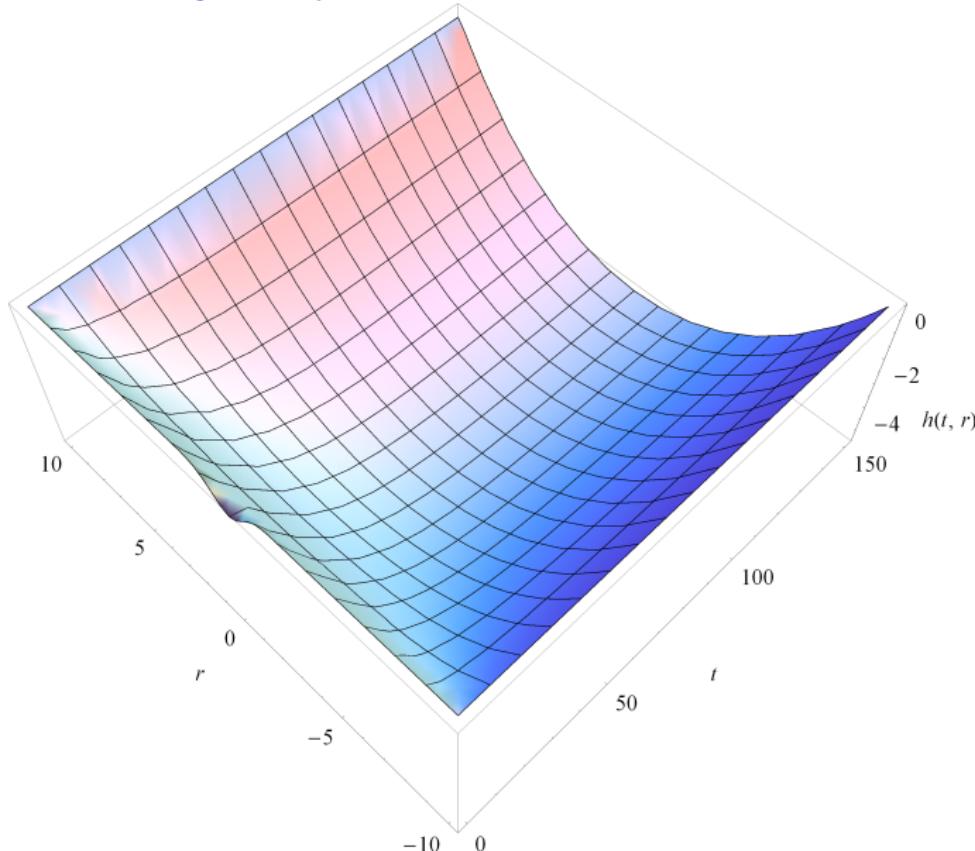
$$\frac{\partial h(t, x)}{\partial t} = D \Delta h(t, x) + a \cdot (K - h(t, x)) \quad (16)$$

Robni pogoji

$$\begin{aligned} h(0, x) &= -e^{-x^2}, x \in D \\ h(t, x) &= 0, x \in \partial D \\ \frac{\partial h(t, x)}{\partial n} &= 0, x \in \partial D \end{aligned} \quad (17)$$

Difuzijsko dinamične enačbe

Primer: Omejena eksponentna rast

$$D = 1$$

$$a = \frac{1}{50}$$

$$K = -10$$

Difuzijsko dinamične enačbe

Primer: Difuzijska logistična rast

Model

Fisher-Kolmogorov-a enačba, rešitev iščemo numerično

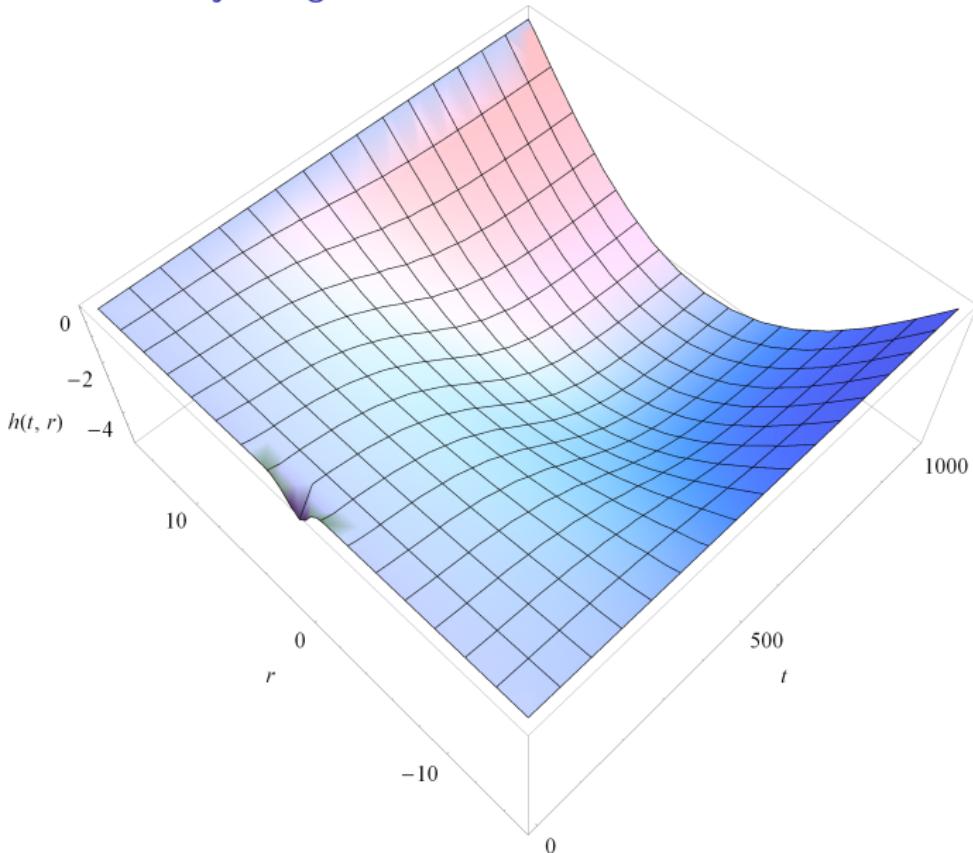
$$\frac{\partial h(t, x)}{\partial t} = D \Delta h(t, x) + a \cdot h(t, x) \cdot \left(1 - \frac{h(t, x)}{K}\right) \quad (18)$$

Robni pogoji

$$\begin{aligned} h(0, x) &= -e^{-x^2}, x \in D \\ h(t, x) &= 0, x \in \partial D \\ \frac{\partial h(t, x)}{\partial n} &= 0, x \in \partial D \end{aligned} \quad (19)$$

Difuzijsko dinamične enačbe

Primer: Difuzijska logistična rast

$$D = 1$$

$$a = \frac{1}{50}$$

$$K = -10$$

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga
- ▶ Vrtače so približno Gaussove oblike

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga
- ▶ Vrtače so približno Gaussove oblike
- ▶ Kardar-Parisi-Zhang-ova rast površin napove podobno hrapavost, kot jo opazimo v Menišiji

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga
- ▶ Vrtače so približno Gaussove oblike
- ▶ Kardar-Parisi-Zhang-ova rast površin napove podobno hrapavost, kot jo opazimo v Menišiji
- ▶ Izbera fizikalnega modela je zaradi pomanjkanja informacij o dinamiki težka

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga
- ▶ Vrtače so približno Gaussove oblike
- ▶ Kardar-Parisi-Zhang-ova rast površin napove podobno hrapavost, kot jo opazimo v Menišiji
- ▶ Izberite fizikalnega modela je zaradi pomanjkanja informacij o dinamiki težka
  - ▶ Najmanj napačen se zdi model logistične difuzijske rasti

Povzetek

- ▶ Segmentacija in analiza vrtač na digitalnem reliefu je relativno enostavna naloga
- ▶ Vrtače so približno Gaussove oblike
- ▶ Kardar-Parisi-Zhang-ova rast površin napove podobno hrapavost, kot jo opazimo v Menišiji
- ▶ Izberite fizikalnega modela je zaradi pomanjkanja informacij o dinamiki težka
  - ▶ Najmanj napačen se zdi model logistične difuzijske rasti
- ▶ Natančnejši geološki študij dinamike reliefa bi bil v pomoč